

CHAPTER 15:

**TÜRKİYE SPOR TARİHİNDE YAŞANAN EN ŞİDDETLİ OLAYIN
CUMHURİYET GAZETESİ'NDEYANSIMALARI¹**

Osman Vedüd EŞİDİR²
Gökhan BAK³

¹GAP Zirvesi kapsamında 1. Uluslararası GAP Sosyal Bilimler Kongresi'nde, 4-6 Mayıs 2018 tarihinde Şanlıurfa'da sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

²Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, osmanvedud.esidir@sbu.edu.tr

³Dr., Milli Savunma Bakanlığı, gokhanbak2010@hotmail.com

GİRİŞ

Spora, özellikle futbola, futbol takımlarına ve takım taraftarlığına olan ilgi her geçen gün artmaktadır. Taraftarların yüksek aidiyet ve ilgi düzeyi sermaye sahiplerinin futbol endüstrisinin pazarlama odaklı stratejilerinde yeni bir bakış açısını da beraberinde getirmiştir. Hızla meydana gelen müşteri odaklı pazarlama stratejilerinden medya da nasibini almıştır.

Bir insanın kendini kutsal bir biçimde taraftarı olduğu takımla özdeşleştirilmesi yeni tüketim biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Yazılı ve görsel içeriklerle bombardımana tutulan taraftar, hissettiği aidiyet hissiyle karşı takım taraftarına bir başka deyişle öteki mahalleye karşı daha tahammülsüz olmaktadır. Yoktan var olmayan, seri bir şekilde belli medya gruplarının yönlendirdikleri içeriklerin zamanla hedef kitleye aktarılmasının bir yansıması olan spordaki şiddet olayları geniş perspektiften incelenmeye değer bir konudur. Kayserispor- Sivasspor maçı sonrası 40 kişinin ölümüyle sonuçlanan cumhuriyet tarihinin spordaki en büyük şiddet olaylarına bakıldığında, olayların meydana gelmesine zemin hazırlayan faktörlerin bulunduğu bir gerçektir. Türkiye tarihinde eşi benzeri görülmemiş boşluktan doğmayan ya da kendiliğinden gelişmeyen bu maçtaki şiddet hareketlerine zemin hazırlayan etkenlerin bulunduğu kuşkusuzdur.

Literatür Taraması

Sporda şiddet üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu yapılan çalışmalarla sporda şiddetin her dönem yaşandığı görülmektedir.

Butler; şiddet kullanımına etik bir yasak getirmenin, öznenin oluşumunda işbaşında olan şiddeti yadsımak ya da reddetmek olmadığını ifade eder. Şiddetsizlik çağrısını anlamak için bu formüleştirmeyi tamamen tersine çevirmek gerekli olabilmektedir. Kişi şiddet aracılığıyla biçimleniyorsa ve bu biçimlendirme eylemi kişinin hayatı boyunca devam ediyorsa, kişinin biçimlendiriliş tarihinin şiddetini nasıl yaşaması gerektiğine dair etik bir ikilem ortaya çıkmaktadır (Butler, 2009, s.153).

Dirlik'e göre; 1960'lardaki toplumsal hareketlerin Marksist çözümlemelerine kültürü zaten sokmuş olan E.P. Thompson ve Eric Hobsbawm gibi tarihçilerin çalışmalarından esinlenen yeni toplumsal tarihçiler, işçi hareketlerinin yanı sıra kadınlardan etnik gruplara ve yerli halklara kadar o zamana kadar tarihin dışında bırakılmış gruplarla da ilgilenerek, kültür ve toplumun, bu değişik grupların kendi kendilerini tanımlamalarında ne kadar önemli olduğunu gösteren tarihler ürettirler. Homi Bhabha'nın isabetli kavramı ödünç alınırsa, "kültürün yeri" ulusal düzeyden grup düzeyine taşınmıştır. Daha da önemlisi bu grupların kendi özel deneyimlerine bağlı kendilerine ait bir tarih bilincinin olduğu ortaya çıkarılmıştır (Dirlik, 2009, s. 319).

Keane'e göre; 18. yüzyılda gazete, el ilanı ve broşürler şiddet betimlemelerinde şiddet imgeleri repertuarını genişletmiştir. Örneğin silahlı soyguncular, soytarılar veya zenginden alıp yoksula veren İspanyol Diego Corrientes gibi egzotik 'soylu haydutlar' diye tanımlanmıştır. Şiddetin demokratikleşmesine doğru bir yöneliş, halk arasında şiddete ve

kökenlerine ilişkin farklı ve bazen çelişik fikirlerin dolaşması başlamıştır. Aynı eğilim günümüzde de değişik iletişim araçları vasıtasıyla sürdürülmektedir. Aile içi şiddet, tecavüz, silahlı saldırılar ve silahlı soygunlar, örgütlü suç eylemleriyle şiddet, ayaklanmalar, suikastlar ve terörist eylemlerin manşetleri kapladığı; televizyon ve radyo haber-eğlence (infotainment) programları için ‘ilk haber’ olarak iş yaptığı zamanlarda yaşamaktayız. Şiddetin bu şekilde işlemesi, izleyici kitlesini, tarihin, yalnızca daha sıkı bir denetim ve sıkı güç ile yatıştırabilecek en şiddetli zamanında yaşadıklarına inandırdığı ölçüde yaratacağı genel etki demokrasiyi kötürüm etmek olsa da yine de mutlak bir siyasi sonuç değildir. Zira güçlü bir karşı eğilim de göze çarpmaktadır: Medyada şiddet temasının bu kadar yoğun işlenmesi, şiddet eylemlerine ve bunlarla başa çıkma çabalarına tanık olunup okuyarak, dinleyerek, seyrederek ve yurttaşlarla konuşup şiddetsizce izlenen müstakil kamusal alanların gelişmesini desteklemektedir (Keane, 2010, s. 260).

Cheviron; görüntü değeri yüksek, felaket, savaş ya da bombalı saldırı gibi olayların ortada cesetler olmadığında binlerce kişinin dramı, yokluğu ve boşluğuyla gösterildiğine dikkat çeker. Bu tür olaylarda ölümlerin nicelliği televizyon ekranını istila eder. İstatistiki değere indirgenen ölüm, büyük bir soğukkanlılıkla ve duygusallıkla birlikte ele alınır. Kaza ya da felaket olaylarında medyada ölümlerin görüntüsü verilmezken; kurtulanlar, kazazedeler ve tanıklar duygu yüklü bir gösteri serimlemek üzere konuşturulurlar. İzleyicinin seyirsel hazzı doruk noktasına ulaşır; ölüm vardır, ancak ölümler yoktur. Medya izleyicisini bireysel ölüme hazırlamaz. Ölüm temsillerinde genellikle ölümün parodisi yapılır; bu temsiller ölümün ne olduğunun anlaşılmasını zorlaştırır. Ölüm böylece estetikleştirilir, acıya gönderme yapmaz, ne ölen ne de öldüren acı çeker. Ölümün seyirseliği karşısında izleyici de hiçbir şey duyumsamaz hale gelmektedir (Cheviron, 2014, s.55).

Sayıları gitgide artan ve farklılaşan sosyal olaylarda öteden beri Türkiye’de politik neden ön planda olmuştur.

1960 ve 1971 askeri darbeleri arasındaki dönemde 1961, 1965 ve 1969 genel seçimleri yapılmıştır. 1967 yılından önce yapılan son genel seçim 1965 yılı seçimleridir. Sivas ve Kayseri’deki dönemin politik atmosferine ilişkin fikir edinmek bakımından 1965 seçimlerine bakmakta yarar vardır.

1965 yılında yapılan genel seçim sonuçlarında karşı kutuplarda yer alan iki büyük parti olan Adalet Partisi (AP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin aldığı oy oranları şöyleydi (URAL-1):

Sivas: AP: % 39, CHP: % 33

Kayseri: AP: % 54 CHP: % 34

Ancak her ne kadar partilerin her iki ilde aldığı oy oranı bakımından çok ciddi farklılıklar olmasa da aslına bakılırsa Sivas, Alevi vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı bir il olmakla birlikte Kayseri de koyu milliyetçiliğin galebe çaldığı bir ildir. Toplumsal olayların fitili ateşlenirken salt harita üzerindeki çizgiler değil toplum içerisindeki diğer farklılıklar da

çatışma amacıyla üst akıl tarafından kullanılabilir. Bu bakımdan Kayseripor – Sivasspor olaylarını irdelerken bu noktayı da göz ardı etmemek gerekir.

Tönel, araştırmaların şiddet ve saldırganlığa yönelik davranışların yaşamın erken dönemlerinde öğrenildiğini savunur (Tönel, 2007, s.54). Fromm, yıkıcılığın yaygınlığına dikkat çekerek toplumsal yaşantımızdaki kişisel ilişkilerde genellikle yıkıcılığın yıkıcılık olduğunun bilincine varılmadığında ve onun çeşitli şekillerde ussallaştırıldığından hatta, sevgi, görev, vicdan, yurtseverlik başkalarını ya da kişinin kendisini yıkması için kılıf olarak kullanıldığından bahseder (Fromm, 2016, s.189).

1965 Türkiye’inde okuma yazma bilmeyen 6 yaş üstü nüfus % 51,24’tür (URL-2). Bu toplumun yaklaşık yarısının okuryazar olmadığı anlamına gelmektedir. Aidiyet hissi ve yoğun taraftarlık duygusu öteden beri eğitimsiz kesimlerde daha fazladır.

Keane’e göre; asıl davranış tarzının alt katmanlar arasında kendiliğinden gelişmesi beklenemeyeceğinden, uygarlık savunucuları çaresiz bunun misyonerleri olmuşlardır. Keane uygarlık savunucularının, avami sınıflardaki incelikten yoksunluk ve tembelliğin önüne geçilmesinin zorunlu olduğunu, kaba saba ve aylak avamın işe koşulması gerektiğini ısrarla belirttiğinden bahseder. Ona göre istihdam bir uygarlık işaretidir; bu nedenle de doğal isteklerinin tehdidi altındaki insanların ahlâki ödevidir. İstihdam ile uygarlığı eşleştirmeyi hedefleyen bu burjuva projenin otoriter etkileri, bu etkilere maruz kalanların gözünde çabucak açıklık kazanmıştır (Keane, 1994, s.102).

Amin’e göre; kapitalist dünya sisteminin çerperinde demokrasinin yokluğu, önceki çağların bir kalıntısı değil, fiilen var olan kapitalizmin yayılmasının kaçınılmaz sonucu olan bir değişmezdir. Bu yayılmanın aslında var olan uluslararası kutuplaşma, sonradan, çok katlı bir iç toplumsal kutuplaşmaya da yol açar. Gelir dağılımında artan eşitsizlik, yaygın işsizlik, marjinalleşme vb. Dünya sistemini çözümlemenin ana birimi haline getirmek, mücadelelerde söz konusu olan şeyin anlaşılması açısından önemli bir toplumsal faktöre yanıt verir (Amin, 1994, s.85).

Yeni medya endüstrisiyle birlikte takım taraftarlarına yönelik alışveriş daha cazip hale getirilmiştir. Türkiye’de 4 büyük kulübe ait Fenerium, GS Store, BJK ve TS mağazalarında her türlü ürünün bir arada bulunabildiği seçenekler mevcuttur. Tüketici odaklı, kentlerin işlek yerlerinde faaliyet gösteren bu mağazaların yanı sıra mal ve hizmetlerin başka bir pazarlama çeşidi olan kablo TV ve internet üzerinden maç yayınını taraftara satmak da işin diğer boyutudur. Maç izlemek bir eğlencedir. Taraftar sadece tuttuğu takımın formasını veya ürünlerini değil akşam evine gittiğinde keyifle izleyeceği maçın izlenme hizmetini de tuttuğu takımdan parayla satın almaktadır.

Televizyon programları neredeyse tümüyle değilse de büyük oranda nitel değil, nicel etmenlerle belirlenir. Bir programın kalitesi değil, reytingi onun başarısını ve dolayısıyla alacağı reklam gelirini belirler.

Ritzer'e göre; birçok spor dalındaki takımlar gelirlerinin büyük kısmını televizyon sözleşmelerinden elde ettikleri için, para ödeyen izleyicilerinin çıkarlarını feda eder, hatta televizyon gelirini artırma amacıyla maçları tehlikeye atabilirler. Bunun en iyi örneği maçlardaki 'televizyon için kısa ara'lardır. Eski günlerde reklamlar bir maçtaki normal aralarda, örneğin takımlardan birinin istediği molalarda ya da yarı bitimlerinde gösterilirdi. Ama bu sistemde reklamlar, reklamverenlerin ödemek istedikleri büyük ücretleri karşılamayacak kadar fazla aralıklı ve seyrek olarak gösteriliyordu. Bu da futbol ve basketbol gibi sporlarda düzenli televizyon araları verilmesine yol açtı. Spor zincirlerinin sahipleri reklamlardan elde ettikleri gelirleri artıyor olabilir; ama sporun kalitesinden ödün veriyorlar (Ritzer, 2014, s.125).

Taylor, on yedinci yüzyılda Fransa'da ve Orta Avrupa'da, mutlakiyetçi veya planlamacı(dirgiste) eğilimleri olan gelişen devlet yapılarının, kendi iktidarlarını güçlendirmeyi olduğu kadar ilerlemeyi de gözeterek, tebanın iktisadi, eğitsel, manevi ve maddi refahını kurallarla şekillendirme girişimlerine dikkat çeker. Almanya'da on beşinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar başı çeken bir planlamacı faaliyet olan düzenli **Polizei-staat** idealininitici gücü Reformasyon sonrasındaki durumdur; buna göre her bölgenin idarecisi (protestan bölgelerde) yerleşik kuralları yürürlüğe koymak zorundadır. Ancak denetim çabaları sonraki yüzyıla da yayılarak hedefler yardımların düzenlenmesi, kimi geleneksel festival ve uygulamaların baskı altına alınmasını kapsamıştır (Taylor, 2005, s.52).

Duran'a göre, toplumbilimciler, ruhbilimciler ve iletişimbilimciler kamuoyu araştırmaları aracılığı ile gazete-okur ya da medya-toplum ilişkisini incelemektedirler. Okurun beklentilerini, medyanın bu beklentiye nasıl karşılıdığını, medyanın sunduklarını okurun nasıl algıladığını sormaktadırlar (Duran, 1999, s.38).

İrvan, günümüz medya patronlarının medya dışı sektörlerde önemli çıkarları bulunan iş adamları olduğuna dikkat çeker. Bunlar sahip oldukları medya kuruluşlarını, başka alanlardaki özel çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla bir silah olarak kullanabilmektedirler. Bu tür çıkar çatışmalarının önlenebilmesi için gazetecilerin özerkliğinin sağlam bir şekilde güvence altına alınması gerekmektedir. Kurum içi özerkliğin olmadığı bir medya kuruluşunda çalışan gazetecilerin patron çıkarlarını tehdit edebilecek haber yapmalarını beklemek mümkün değildir (İrban, Duran ve İlkiz, 2003,s.76).

Kayserispor-Sivasspor maçında yaşanan futbol terörünü anlamak için olayın geçtiği yıl olan 1967 yılını iyi irdelemek gerekmektedir. 1967 senesi tüm dünyada öğrenci ve gençlik hareketlerinin galebe çalacağı 1968'den bir önceki yıldır. 1967'de de Türkiye'de çok sayıda öğrenci olayları gerçekleşmiştir.

Kabacalı'ya göre, 1967 öğrenci olayları; daha çok açık oturum toplantı, bildirdi dağıtma gibi eylemlerdir. Zamları protesto kampanyası, Temel Hak ve Özgürlükleri Koruma Kanunu Tasarısı'nın bir basın toplantısı düzenlenerek ve tasarı yakılarak protesto edilmesi, Vietnam Savaşı'nı protesto etmek üzere düzenlenen Açıkhava toplantısı, Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü'nün siyasetle uğraştığı üzerine kapatılması üzerine bildiri

yayımlanması, TMGT tarafından, ekonomik yönden geri kalmış ülkelerde Amerika'nın Merkez Haberalma Örgütü CIA'nın oyunlarını ortaya koymak üzere afiş bastırılması (afişlere matbaadayken polisçe elkonuldu; bu olay gençlik kuruluşları ve kimi yazarlarca kınandı), yine TMGT tarafından “Açlıkla Savaş” kampanyası yürüyüşü ve sergisi düzenlenmesi, vb. olaylar bunlardan bazılarıdır. 1967 olayları arasında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrencilerin yönetmelik değişikliği istemiyle yaptıkları boykotla Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü müdürünün değiştirilmesini engelleme amacıyla gerçekleştirilen boykot da vardır. Asıl ilginç eylemler, seyyar satıcıların yürüyüş düzenlenmesine yardımcı olmak (TMTF, Temmuz 1967), Elmalı'daki toprak işgaline destek (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği ve İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, Eylül 1967), Singer grevine destektir (TMTF, İTÜTB, İstanbul Yüksek Teknik Okulu Talebe Birliği ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği). Böylece öğrenciler, kendileri dışındaki kitlelerin eylemlerine destek vermeye başlamışlardır. Temmuz 1967'de gerçekleştirilen Harran Ovası inceleme gezisi ile “Zeytinyağı skandalı”nı incelemek üzere yapılan Ege gezisi de anılmaya değerdir (Kabacalı, 2007, s.168).

Araştırmanın Yöntemi: Araştırma içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi: 17 Eylül – 02 Ekim 1967 tarihinde Türkiye'nin ulusal gazetelerinden Cumhuriyet'te sporda şiddetin nasıl sunulduğu, fotoğraf unsurunun kullanılıp kullanılmadığı, yazıların türünün haber, söyleşi, köşe yazısı türlerinden hangisine ait olduğu bu araştırmayla ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu makaledeki temel varsayıma göre Sivasspor-Kayserispor maçı sonrası 40 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların medyaya yansımaları bağlamında medya üzerine düşen görevi yapmamıştır.

Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları: Araştırmanın evrenini Türk Yazılı Basını oluşturmaktadır. Örneklemine ise 1967 yılındaki Cumhuriyet Gazetesi oluşturmaktadır. Araştırma 17 Eylül – 02 Ekim 1967 tarihinde 15 günlük süreç içerisinde bu gazetede içerisinde yer alan haberlerin içerik analiziyle sınırlıdır.

Olayın Tanımı

18 Eylül 1967'de Türkiye'de gazete manşetleri alışlagelmişin dışında iç ve dış siyasette yaşanan hareketli gelişmelerden ve alınan tarihi kararlardan farklı başlıklar içeriyordu. O sabah gazete bayilerine uğrayanlar ülkelerinde ilk kez “futbol terörü” denen bir kavramla tanıştılar. Bir gün önce yani 17 Eylül 1967'de Kayseri Atatürk Stadyumu'nda Türkiye'nin utanç sayfalarından biri daha yaşanmıştı. Sabahın erken saatlerinde 20 minibüs, 40 otobüs ve trenle Kayseri'ye gelen Sivasspor taraftarlarının Kayseri'de gerginlik çıkardığı söylentileri kulaktan kulağa yayıldı. Tansiyonun yükseldiği şehir gergin bir şekilde maç saatini bekliyordu.

21 bin kişiden oluşan taraftarın Kayseri Atatürk Stadı'ndaki yerini almasının ardından saat 16.00'da başlayan maçın 20. dakikasında ev sahibi takımdan Küçük Oktay'ın attığı gol belki de Türkiye'de tarihin en dramatik olaylarından birinin fitilini ateşledi. Golün ardından statta ortalık karıştı. Son derece coşkulu bir sevinç yaşayan Kayserispor taraftarlarının mutluluğu rakip takım tribünün tepkisini çekti. Rakip takımın taraftarları karşılıklı olarak birbirini taşladı ve yaşanan arbedenin ardından iki çocuk ezilerek hayatını kaybetti. Gale yana gelen Kayserispor taraftarı bıçak, taş ve sopalarla Sivasspor taraftarını kovalamaya başladı. Demir kapıları kapalı olan statta yaşanan olayların ardından 40 Sivasspor taraftarı havasızlık ve sıkışmadan ötürü öldü, 300'den fazla kişi de taş, sopa ve bıçak darbeleriyle yaralandı. Ancak olaylar bunlarla sınırlı kalmadı. Maçta 40 kişinin öldüğü haberinin Sivas'a ulaşmasının ardından Sivas'taki Kayserililere yönelik saldırılar başladı.

Netice itibarı ile; Kayserispor ile Sivasspor arasında oynanan maçın sonunda Türkiye futbol tarihin ilk büyük çaplı futbol terörü gerçekleşmiş oldu. Olayların sonucunda 40 kişi öldü 300'den fazla kişi yaralandı. 8'i Sivas, 18'i Kayserispor taraftarı olmak üzere 26 kişi tutuklandı. Krizi iyi yönetemediği gerekçesiyle Kayseri valisi görevden alındı. Kayseri ve Sivas Emniyet Müdürleri de değiştirildi.

Araştırmanın Bulguları

Sporda şiddet konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda; Kayserispor-Sivasspor maçında 17 Eylül 1967'de yaşanan olayı takip eden 15 günlük zaman dilimindeki Cumhuriyet gazetesinin manşetleri incelenmiştir. Ana sayfada en fazla öne çıkan 2 adet başlık seçilerek, ana manşet kalın harflerle yazılmıştır. Üst, alt ve ana başlıkların yaşanan futbol terörüne ilişkin olup olmadığı baz alınarak gazetenin yaşanan üzücü olaya ilişkin yayıncılık anlayışı ve yayın politikası irdelenmeye çalışılmıştır. Başlıklara bakıldığında 1967 yılında olayın üzerinden birkaç gün geçmesinin akabinde son derece önemli bir olay olan ve haber değeri taşıyan bir konunun ana sayfadan kalktığı, medyanın görevini yapmadığı görülmektedir.

18 Eylül 1967

Üst Başlık:Sivas-Kayserispor maçında büyük arbede **Ana Başlık:**KIRK ÖLÜ ÜÇYÜZ YARALI VAR

Ana başlık: Demirel Romen kalkınmasını beğendi

19 Eylül 1967

Ana Başlık:Sivas'ta Kayserililere karşı galeyan **Alt başlık:** İki şehre de giriş-çıkış yasaklandı

Ana başlık: Ev ve dükkânlar tahrip edildi**Alt başlık:** Sivassporlu İçişleri Bakanına "Kaatil Sükan!" diye bağırıldı

20 Eylül 1967

Ana başlık:38 kişinin sıkışarak öldüğü anlaşıldı **Alt başlık:**Kayseri’de 26 kişi dün nezaret altına alındı

Ana başlık: Cenazeler hazin bir törenle kaldırıldı

21 Eylül 1967

Ana başlık: Türk-Sovyet görüşmeleri başladı

Ana başlık:Kosigin: “Sorunlarımızı aramızda çözmeliyiz”

22 Eylül 1967

Ana başlık:Sovyetler’den buğday tohumu alıyoruz

Ana başlık: Kayseri valisi ve emniyet müdürü dün sabaha karşı görevden alındı

23 Eylül 1967

Ana başlık:The Daily Telegraph: “Mareşal Amr intihar etmedi öldürüldü”

Ana başlık:Demirel Kiev’de

24 Eylül 1967

Ana başlık:Demirel Taşkent’te dövizlerle karşılandı

Ana başlık: “İrtica hevesi vukuat çıkarma yolunda”

25 Eylül 1967

Ana başlık: İncirlik üssüne 5.000 Amerikan askeri iniyor

Ana başlık: Demirel Timur’un mezarında dua etti

26 Eylül 1967

Üstbaşlık:Nato toplantısı tartışmalı geçecek **Ana başlık:**Mcnamara Ankara’da “Avrupa Füzesavar Sistemi” teklif edecek

Ana başlık:Demirel Sovyet halkının ihtilal yıldönümünü tebrik etti

27 Eylül 1967

Ana başlık: Gıda maddelerinin yüzde 77’si sağlığa zararlı bulundu

Ana başlık: Çanakkalı boğazına elektronik kontrol cihazı kondu

28 Eylül 1967

Ana başlık:7 NATO’lu Savunma Bakanı Ankara’da

Ana başlık:1968 programının dış yardım ihtiyacı 311 milyon dolar

29 Eylül 1967

Ana başlık: Nükleer güçlere karşı savunma imkânsız

Ana başlık: Bakanlar Kurulu dün Amerikan işyerlerindeki grevi erteledi

30 Eylül 1967

Üst başlık: Demirel döndü; Ortak Bildiri yayınlandı **Ana başlık: Rus dostluğuna NATO mâni değildir**

Ana başlık: Füze kuşağı Avrupalı ortakları sinirlendirdi

01 Ekim 1967

Üst başlık: Sağlık Bakanlığı, 2,584 tahlilin sonucunu açıkladı **Ana başlık: Zeytinyağların % 25'i karışık**

Ana başlık: Topraklarımız başkalarının çıkarları için kullanılamaz

02 Ekim 1967

Üst başlık: Orta-Doğu Teknik Üniversitesi açıldı **Ana başlık: Kurdaş, bilim adamlarının 6 ay askerlik yapmasını istedi**

Ana başlık: Ecevit: “Gene söylüyorum düzen değişecektir”

Başlıklarda yatan ve metinlerde öne sürülen iddialar ve haber başlıkları için yapılan değerlendirmeler, Cumhuriyet gazetesinin dönemin ruhunu yansıtması açısından önemlidir.

Başlıklarda dikkat çeken başka yön de gazetenin genel tutumunu yansıtacak ölçüde 40'dan fazla kişinin vahşice elle tutulur bir sebep olmaksızın öldürülmesini eleştirel olunmaya çalışılmasına karşın sanki bir trafik haberiymiş gibi meşrulaştırmaktan kaçınmamasıdır.

Başlıklar açısından ortaya çıkan anlam, her iki gazetenin de olayı basite indirgediği ve popüler bir dil kullandığı futbolda şiddet olayını sadece bu olayla sınırladığı yönündedir.

Sadece cinayet kararını alan ve uygulayan insanları suçlamak, eleştirmek olayı kişiyle sınırlayan ve söz konusu sosyal ve kültürel yapıyı görmezden gelen bir bakış açısını yansıtmaktadır. Yüzeyde kalan eleştiriliklerini örten ve cinayeti meşrulaştıran bazı anlamların oluşmasına da gazeteler engel olmamıştır denilebilir.

Başlıklar, anlamsal olarak haber girişi ve metnine bu yönde giriş yapmıştır. Böylece, haberin bağlamının kişiyle sınırlanacağıının ipuçları ortaya çıkmaktadır. Bu tutum metnin tümünde genişleyerek sürdürülmüştür. Nasıl bir sonuca ulaştığı ise, çözümleme ilerledikçe anlaşılmaktadır. Başlıktan başlayarak metnin sonuna kadar kişiselleştirilen haber sunumu, aynı zamanda anlam açısından başlığın, haber girişi ve metinden önce geldiğini ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet'in haberlerinden çıkan sonuca göre;

- Medya kurumlarının ekonomi-politiği ve akredite kaynaklar ile görgü tanıklarına dayalı habercilik anlayışı olaya ilişkin “gerçekten gerekli” bilgilere ulaşamamasına ve olayların gerçek bağamlarından kopartılarak sunulmasına neden olmaktadır. Böylece haberlere konu olan olaylar kişiselleştirilmekte, haberler tiplleştirilmektedir. Bu da, habere

konu olan olaya ilişkin neden ve nasıl sorularının gerçek yanıtlarının bulunamamasına ve bu soruların karşılıklarının yetersiz bilgiyle sınırlanmasına neden olmaktadır.

- Ardalan ve bağlam bilgisinin tamam olup olmadığını anlamak için haberlerin nasıl sunulduğu, ne tür bilgilere yer verildiği ve olayın nasıl bir bağlama oturtulduğuna göz atmak yararlı olabilir. Öncelikle belirtmeli ki, haberlerde sonu hazırlayan başlangıç noktası incelenen haberlerde geçiştirilmektedir.

- Bütün bu açıklamalar, haberlerde olayın gerçek neden ve nasılına ilişkin yeterli ardalan ve bağlam bilgisi olmadığını ortaya koymaktadır.

- Okunan, izlenen, dinlenen haberlerin en önemli özelliklerinden biri, alıntılanmış konuşmalardan oluyor olmalıdır.

- Gazetenin ideolojilerini de ortaya koyacak ölçüde, örneğin polis tarafından uygulanan şiddet haklı çıkarılabilmektedir.

- Haber yazarken seçilen sözcükler belli bir ideolojik seçimi ve tavrı yansıtmaktadır. Haberlerin inanılabilirliğini sağlamak için kullanılan fotoğrafların incelenmesi önemlidir. Cumhuriyet gazetesinde yer verilen fotoğraflar görsel ve nicelik açısından yetersizdir. Şiddet olaylarının nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğiyle ilgili yeterli ve doğru mesajı verememektedir. 1967 yılındaki fotoğrafçılık tekniğinin gelişmişlik düzeyini de göz ardı etmemek gerekir. Medya öteden beri şiddet eylemlerinin bazen olduğundan daha başka türlü göstermeye çalışmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada 17 Eylül 1967’de Sivasspor-Kayserispor maçında öldürülen 40 kişiye ilişkin Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberlerin söyleminde başlıklardan başlayarak belli bir yönde anlam inşa edilmiştir. Başlıklar metne uzak bir noktadan bakmamış; metni temsil etmiştir. Tematik yapı unsurları, haberin tekdüze bir anlamla oluştuğunun resmini çizmiştir. Bu resimde, metnin sonuna kadar ifade edilenler aynı alanı betimlemiş, desteklemiş ve okuyucunun sadece olayların yüzeylerini görmelerine neden olmuştur. Böylece haberler tipleştirilmiştir. Alıntılar, tanımlamalar, konumlandırmalar, fotoğraflar vs. hep bu yönde işlev sunmuştur.

Türkiye futbol tarihin ilk büyük çaplı futbol terörü gerçekleştiği olayların sonucunda 40 kişi ölmüş, 300’den fazla kişi yaralanmış ancak birkaç gün sonra Cumhuriyet gazetesinin manşeti dış ve iç politikadaki başka konulara yer açmıştır. Türkiye futbol tarihindeki en kanlı olayın bir futbol terörünün bu denli çabuk geçirilmesi dördüncü kuvvet medyanın üzerine düşen görevi yapmadığı anlamına gelmektedir.

Ölen, tutuklanan taraftarlar, görevden alınan bürokratlar dışında olayın psiko-sosyal nedenleri üzerine derinlemesine kafa yormayan köşe yazarları böylesi bir futbol terörünü görmezlikten gelmiştir. Ancak dönemin gazetecilik ruhunu anlama açısından teknik yetersizlikleri de göz ardı etmemek gerekir.

Son derece ciddi bir şiddet olayı, sıradan bir trafik kazası ya da sel-çığ haberi gibi sunulmuştur. Basın üzerine düşen görevi yapmamıştır. Olması gereken bu değildir. Haberde okuyucunun kendi bakış açısını geliştirebileceği alan yoktur. Bunun nedeni medya kuruluşlarının ekonomi-politiğinin kâr ve hız dayatması ile haber değerliliği ölçütleri uyarınca akredite kaynaklara ve görgü tanıklarına dayalı habercilik anlayışıdır. Bu yapısal yanlışlık sorundur ve haberlerin söylemi yapısal olarak yanlış kurulmuştur.

Cumhuriyet gazetesi ana gelişmeleri veren teknik bir aygıt konumundan ileri gidememiştir.

KAYNAKÇA

Amin, Samir&Chomsky, Noam& Frank, Andre Gunder (1994). *Düşük Yoğunluklu Demokrasi/Yeni Dünya Düzeni ve Yeni Politik Güçler*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.

Butler, Judith. (2009). *Savaş Tertipleri/Hangi Hayatların Yası Tutulur?*.I. Baskı, Şeyda Öztürk (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Chevron, Nilgün Tural. (2014). *Televizyon ve İkimizdeki Şiddet*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.

Dirlik, Arif. (2009). *Kriz, Kimlik ve Siyaset/Küreselleşme Yazıları*, I. Baskı, Sami Oğuz (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Duran Ragıp. (1999). *Burası Dünya Polis Radyosu!/Global Medya Eleştirileri*. I. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Fromm, Erich. (2016). *Özgürlükten Kaçış/Faşizm, Demokrasi ve Özgürlük Üzerine*. II. Baskı, Şemsa Yeğin (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.

İrvan, Süleyman, & Duran, Ragıp, & İlkiz, Fikret. (2003). *Medya, Etik ve Hukuk*. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Keane, John. (1994). *Demokrasi ve Sivil Toplum/Avrupa Sosyalizminin Açmazları, Toplumsal ve Siyasal İktidarın Denetlenmesi Sorunu ve Demokrasi Beklentileri Üzerine*. I. Basım, Necmi Erdoğan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keane, John. (2010). *Şiddet ve Demokrasi*. Meral Üst (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Kabacalı, Alpay. (2007). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*. III. Baskı, İstanbul: Gürer Yayınları.

Ritzer, George.(2014). *Toplumun McDonaldlaştırılması/Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme*. Şen Süer Kaya (Çev.). İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

Taylor, Charles. (2005).*Modern Toplumsal Tahayyüller*. Hamide Koyukan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Tönel, Adnan. (2007). *Uzaktan Kumandalı Çocuklar*. I. Baskı, İstanbul: Hayykitap.

URL-1:<http://www.secim-sonuclari.com/1965> adresinden 15.03.2018 tarihinde alınmıştır.

URL-2: http://www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=158 adresinden 15.03.2018 tarihinde alınmıştır.